

De locatie en de aard van de plechtigheid passen bij het leven en werk van Marianne Van Kerkhoven. Vanaf haar prilste jeugd was ze een bevoorrechte getuige van ontwikkelingen op en rond de Belgische en Nederlandse podia. Haar moeder, Jeanne Brabants (1920-2014)¹, oprichtster van het Koninklijk Ballet van Vlaanderen, maakte van dans als autonome kunstvorm haar levensmissie en zette zich in voor het sociaal statuut van dansers. Vader Bert Van Kerkhoven (1906-1984) was radiojournalist en later directeur Gesproken Woord bij de toenmalige openbare omroep NIR (later BRT, nu VRT). Hij was politiek actief in Antwerpen als secretaris van de lokale afdeling van de socialistische partij (BSP) en als gemeenteraadslid. Tussen 1963 en 1969 leidde hij de Koninklijk Nederlandse Schouwburg (nu Toneelhuis) in Antwerpen. Marianne ging er naar zowat alle premières kijken. Beide ouders waren in de oorlog verzetsstrijders van het eerste uur. Hun drie kinderen groeiden op in een huis waar werkethiek, kunstzinnigheid, politiek en sociaal engagement hoog in het vaandel stonden.

De familie had verwacht dat Marianne de literaire kant zou opgaan: “Ze werd schrijvend geboren, onze eigen Annie M.G. Schmidt”, zegt haar moeder. In het ouderlijk huis wordt liefdevol een map bewaard met gedichtjes, fabels en kortverhalen van de jonge Marianne Van Kerkhoven. Zij was een uitzonderlijke studente en verzamelde al in haar lyceumtijd een nooit gezien aantal schoolprijzen. Tegelijk toonde ze daadkracht: zo voerde ze de regie over het afstudeerfeest van de retoricaklassen op haar school. Toen ze op haar achttiende toch aan een acteursopleiding wilde beginnen, overtuigden haar ouders haar eerst een universitaire studie te beginnen. Het werd Germaanse filologie aan de Vrije Universiteit Brussel. Ze bracht er voor het eerst de combinatie politiek en kunst in de praktijk in een studentikoze cabaretgroep. Ze schreef de teksten en speelde mee. Marianne Van Kerkhoven studeerde af in de broeierige sfeer van mei '68, tegen een achtergrond van linkse ideologieën en antiautoritair denken. Het duurde geen jaar voor ze zelf botste met het bestaande bestel, in haar geval de Antwerpse Koninklijke Nederlandse Schouwburg. Daar was ze in 1970 aan de slag gegaan als dramaturge – op een moment dat de inhoud van die functie nog moest worden uitgevonden. Op verzoek van de KNS schreef

[K] **NOOIT STAGNEREND, IMMER ZOEKEND.
MARIANNE VAN KERKHOVEN (1946-2013)**

Op 4 september 2013 overleed op 67-jarige leeftijd dramaturge, critica en essayiste Marianne Van Kerkhoven, na een ziekte van een jaar. De uitvaartplechtigheid vond plaats in de grote zaal van het Brusselse Kaaitheater, waar vanaf het podium haar naaste familie en vele persoonlijkheden uit de theaterwereld herinneringen ophaalden en verdriet uitten. Haar twee kinderen, allebei muzikant, namen afscheid met een eigen compositie. Anne Teresa De Keersmaeker bracht samen met Fumiyo Ikeda en Cynthia Loemij een laatste groet met een uittreksel uit *Elena's Aria*, een danswerk van Rosas dat Marianne Van Kerkhoven bij de creatie in 1984 dramaturgisch had begeleid.

ze een theatertekst, *Het Trojaanse Paard of de stuitbare opkomst van Victor De Brusselleire*, een satire op het gesjoemel van politicus Paul Vanden Boeynants. Het stuk werd niet opgevoerd; het was te politiek. Uit protest verliet Marianne de KNS om samen met een aantal rebelse acteurs van de Brusselse Beursschouwburg – ook door hun bestuur aan de kant gezet – het theatercollectief Het Trojaanse Paard op te richten. Enkele Nederlandse acteurs-sympathisanten van Actie Tomaat werden lid van de groep, net als haar latere echtgenoot, Miel Vanattenhoven. Hun thuisbasis was de legendarische King Kong in de Antwerpse Keizerstraat. Filmmaker Robbe de Hert had er een vaste stek met zijn Andere Sinema, net als de Werkgroep Improviserende Musici en de trotskistische Revolutionaire Arbeidersliga (RAL). De revolutionairen, onder wie Marianne, hielden er vergaderingen en er was een bibliotheek. Men bestudeerde er politiek en ideologie, en leefde samen in een Antwerpse commune.

Politiek en kunst. Het zou een rode draad en een spanningsveld blijven voor Marianne Van Kerkhoven. In die eerste jaren van Het Trojaanse Paard stond kunst ten dienste van de politiek, maar

Marianne Van Kerkhoven, Foto Jochem Jurgens.

dat zou veranderen toen ze zich als auteur voor het collectief steeds meer bekleemd voelde bij het uitschrijven van personages met een al te politieke agenda.

“To develop intellectual creation, an anarchist regime of individual liberty should from the first be established.” Deze stelling uit de Vierde Internationale werd een leidraad in haar verdere carrière. Voor een kunstenaar kan kunst niet anders dan op de eerste plaats komen. Als er politieke implicaties zijn, zullen die indirect wel voelbaar blijven, besloot ze. Dit was de reden dat ze de fakkels van Het Trojaanse Paard in 1981 doorgaf aan theatermaker Jan Decorte. Marianne bewonderde zijn radicaliteit, maar wist dat ze niets voelde voor zijn autocratische stijl van werken. Het was haar manier om een terugkeer uit te sluiten, zegt ze in een interview.² Rond dezelfde tijd vertrok ze naar Parijs om er te werken met Dominique Valentin, ex-actrice bij een van haar grote voorbeelden, Ariane Nouschkine van Théâtre du Soleil. Ze schreef voor Valentin twee teksten die uiteindelijk nooit werden opgevoerd. Dat was voor haar het signaal om zich definitief te concentreren op reflectie en dramaturgie. Voortaan zou ze kijken en schrijven: “niet alleen naar het theater, maar ook naar de wereld waarin het zijn plaats zoekt.”³

Reflectie: Marianne Van Kerkhoven was er al mee begonnen midden jaren zeventig, in een onderzoeksgroep theaterwetenschap aan de VUB. Via die weg werd ze een van de weinigen die de overstap zouden maken van het politieke vormingstheater uit de jaren zestig naar de vernieuwingen van de Vlaamse Golf in de jaren tachtig. Ook daar speelde ze haar organisatorische talenten uit: ze stond mede aan de wieg van het theatertijdschrift *Etcetera* en het Vlaams Theater Circuit (1980), de voorloper van het Vlaams Theater Instituut. Zo maakte ze van dichtbij de ontwikkeling mee rond de professionalisering en identiteitsvorming van de nieuwe lichte. Haar ervaringen deelde ze in talloze publicaties, lezingen in binnen- en buitenland en in lesopdrachten aan onder andere het RITS in Brussel, DasArts in Amsterdam en aan de universiteiten van Antwerpen en Utrecht. Ze ontving voor haar werk verschillende prijzen waaronder de Vlaamse Cultuurprijs voor Podiumkunsten in 2004 en de Pierre Bayleprijs voor theaterkritiek Rotterdam in 2005.

Meerstemmigheid bleef naast reflectie de leidraad in haar functie als huisdramaturge van het Kaaitheater, waar ze gedurende drie decennia het werk begeleidde van makers uit de jongste generatie podiumkunstenaars. Haar laatste publicatie uit 2012 over Kris Verdonck's voorstelling *End* is een prachtige illustratie van haar visie op samenwerkingsverbanden in theater, waarin ze alle medewerkers een stem geeft: maker, dramaturge (zijzelf), stagiair-dramaturg, geluid-, licht-, machine- en kostuumontwerpers, performers, technici en producenten. Marianne droeg het boek op aan haar in 2008 overleden echtgenoot.⁴

Zelf was Marianne Van Kerkhoven geen prater, zo weet men in haar omgeving. Ze luisterde – om dan in één zin een kernachtige samenvatting te formuleren. Ze was een bescheiden en minzame vrouw, met een groot hart voor de jonge garde van kunstenaars, en met altijd enkele stagiairs dramaturgie in haar kielzog. Nooit stagnerend, immer zoekend, vragend, studerend, hield ze de vinger aan de pols van artistieke tendensen en beleidsontwikkelingen. Haar praktijkervaring en weidse blik wist ze in heldere, vaak poëtische taal te verwoorden. Ze werkte veel, gedreven, het beste van zichzelf gevend, soms twijfelend aan de validiteit van haar stem, maar vooral alom gerespecteerd om haar grote intellectuele en menselijke kracht.

LIEVE DIERCKX

Noten

(1) <http://www.onserfdeel.be/nl/blogs/detail/jeanne-brabants-1920-2014-leerde-vlaanderen-professioneel-dansen>

(2) BART MEULEMAN. "Interview met Marianne Van Kerkhoven", in *De Witte Raaf*, Editie 124, 2006. www.dewitteraaf.be/artikel/detail/nl/3134.

(3) MARIANNE VAN KERKHOVEN, *Van het kijken en van het schrijven: teksten over theater*, Van Halewyck, 1999.

(4) MARIANNE VAN KERKHOVEN, ANOEK NUJENS, *Listen To The Bloody Machine: Creating Kris Verdonck's End.*, Utrecht School of the Arts. International Theatre&Film Publishers, 2012.